

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ*

Στον αστερισμό ενός αβέβαιου μέλλοντος

ΠΟΛΙΤΙΚΗ 03.03.2019 : 21:04

Ετικέτες: [ΙΔΕΕΣ](#)

Η σχέση του σύγχρονου ανθρώπου με την τεχνολογία και τα επιτεύγματά της, κατεξοχήν δε τα τελευταία χρόνια, είναι γεμάτη αντιφάσεις. Οχι αντιθέσεις, που θα μπορούσε να τις συμβιβάσει η διαλεκτική σύνθεσή τους, αλλά πραγματικές αντιφάσεις, που τις δημιουργούν από τη μια πλευρά η, καθ' όλα δικαιολογημένη, «υπερηφάνεια» του δημιουργού απέναντι στα δημιουργήματά του, απόρροια του φασουστικού χαρακτήρα του

δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, ο οποίος εκφράζεται και με τον πόθο για το άπειρο. Και, από την άλλη πλευρά, το δέος και ο συνακόλουθος φόβος απέναντι στα δημιουργήματα αυτά. Ένας φόβος που τον υποδαυλίζει, σχεδόν υποσυνείδητα, εκείνο το συναισθηματικό κράμα, το οποίο προκύπτει από το «μείγμα» του παράδοξου και του παράλογου, σε τελική δε ανάλυση το «μείγμα» του δέους που αισθάνεται ο δημιουργός, όταν τα δημιουργήματά του αρχίζουν να κινούνται πέραν των σχεδιασμών του και των προσδοκιών του, ακόμη δε περισσότερο όταν αυτός νομίζει ότι, εντέλει, θα τον ξεπεράσουν ή και θα τον υποκαταστήσουν.

Είναι ακριβώς οι κατά τ' ανωτέρω αντιφάσεις, οι εκφάνσεις τους και οι αιτίες τους, που εξηγούν το πώς και το γιατί ο σύγχρονος άνθρωπος δεν καταφέρνει πάντα να συνθέσει, με την απαιτούμενη επιστημονικώς αντικειμενικότητα και επάρκεια, τα δεδομένα του όλου οικοδομήματος της τεχνολογίας. Κλασικό –και άκρως αντιπροσωπευτικό– παράδειγμα ενός τέτοιου, ελλιπούς επιστημονικώς, εγχειρήματος είναι η, σχεδόν καθολικώς παραδεγμένη, θεώρηση περί των, δήθεν, τεσσάρων «Βιομηχανικών Επαναστάσεων».

A. Η θεώρηση αυτή αποδέχεται ότι βιώνουμε σήμερα την 4η Βιομηχανική Επανάσταση. Και για να φθάσει ως εδώ, φαίνεται να πιστεύει πως η 1η και η 2η Βιομηχανική Επανάσταση, οι οποίες προέκυψαν από την είσοδο της «μηχανής» στην παραγωγή –άρα σ' ένα στενό κύκλο της οικονομικής δραστηριότητας, που ορθώς αποκαλείται «βιομηχανική»– προκειμένου αρχικώς να τη διευκολύνουν και, στη συνέχεια, να τη γιγαντώσουν, βρίσκονται σε ευθεία γραμμή με τη λεγόμενη 3η και 4η Βιομηχανική Επανάσταση. Ητοι με μια πραγματική «Επανάσταση», οικονομική και όχι μόνο, η οποία στην αρχή συντελέστηκε με την εμφάνιση της πληροφορικής και εξελίσσεται μέσω της «σύζευξης» της με την τεχνητή νοημοσύνη.

B. Είναι όμως πια κάτι παραπάνω από προφανές ότι αυτές οι «Επανάστασεις» –οι αποκαλούμενες 3η και 4η– εμφανίζουν μεγάλες διαφορές σε σχέση με τις δύο προηγούμενες. Διαφορές καθαρώς ποιοτικές, οι οποίες οφείλονται ιδίως στο ότι η πληροφορική και η τεχνητή νοημοσύνη ως ανθρώπινα δημιουργήματα, αφενός ουδεμία, σχεδόν, ομοιότητα εμφανίζουν οικονομικώς και τεχνολογικώς με τη «μηχανή» της 1ης και 2ης Βιομηχανικής Επανάστασης. Και, αφετέρου, βαίνουν πολύ πέραν της αμιγώς οικονομικής δραστηριότητας, καλύπτοντας το σύνολο της ανθρώπινης καθημερινότητας και δράσης, ως την πιο ανεπαίσθητη πτυχή της. Εξ ου και, κατ' επιστημονική ακριβολογία, στην εποχή της Πληροφορικής βιώνουμε πλέον τη συγκλονιστική εμπειρία μιας άλλης «Επανάστασης», της τεχνολογικής, η οποία μετά την, κατά τ' ανωτέρω, πρόσφατη σχετικώς, «σύζευξη» της πληροφορικής με την τεχνητή νοημοσύνη, βρίσκεται στη 2η φάση της. Συνεπώς, μετά την 1η και 2η Βιομηχανική Επανάσταση, μπήκαμε στην εποχή της 1ης Τεχνολογικής Επανάστασης, ενώ σήμερα διανύουμε την πρώτη περίοδο της 2ης Τεχνολογικής Επανάστασης.

Οι ίδιες ως άνω αντιφάσεις, οι εκφάνσεις τους και οι αιτίες τους εξηγούν και το πώς και γιατί ο σύγχρονος άνθρωπος δεν καταφέρνει πάντοτε να «ισορροπήσει», κατά τη στάθμιση των επιπτώσεων της τεχνολογικής προόδου –αποτελέσματος των εντυπωσιακών της επιδόσεων– ειδικότερα δε κατά τη στάθμιση των θετικών και των αρνητικών της πλευρών.

Και όμως, όταν η σκέψη και η έρευνα περί την τεχνολογία κινούνται μέσα σ' ένα ορθολογικώς οργανωμένο πλαίσιο επιστημονικής θεώρησης και δεοντολογίας, η πραγματικότητα ανοίγεται μπροστά μας αρκετά απλή:

A. Η βασική και στοιχειώδης παραδοχή συνίσταται στο ότι η τεχνολογία αποτελεί ένα από τα «ευγενέστερα» επιτεύγματα του πνεύματος, στην αδιάλειπτη πορεία του την οποία χαράζει, κατά τον προορισμό του, η ομαλή μετατροπή της πληροφορίας σε γνώση και της γνώσης σε επιστήμη, σε «Σοφία». Αψευδής μάρτυρας αυτής της αλήθειας είναι το γεγονός, ότι χάρη στην τεχνολογία και στις εφαρμογές της, η ζωή του ανθρώπου έχει αλλάξει επί τα βελτίω σε τέτοιον βαθμό, ώστε κάθε σύγκριση με το παρελθόν –ακόμη και το πρόσφατο– να γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη, αφού το αντίστοιχο επιστημονικό «χάσμα» είναι σχεδόν αδύνατο να υπερβαθεί. Και η ως άνω βελτίωση επηρεάζει κάθε τμήμα της ζωής μας, από το προσδόκιμό της, τις συνθήκες διαβίωσής μας, τον τρόπο ανάπτυξης της προσωπικότητάς μας μέσα από τη συμμετοχή μας στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή, ως την ίδια την επιστημονική δημιουργία: Σε κάθε επιστημονικό πεδίο, οι δυνατότητές μας γίνονται ολοένα και πιο «παραγωγικές», βεβαίως με «κολοφώνα» τις Θετικές Επιστήμες, δίχως όμως να υπολείπεται το πεδίο των, *latu sensu*, Ανθρωπιστικών Επιστημών. Κι αν η πρόοδος στις τελευταίες δεν είναι η αναμενόμενη, τούτο δεν οφείλεται στα μέσα, με τα οποία μας εφοδιάζει η τεχνολογική πρόοδος, αλλά, όλως αντιθέτως, στις δικές μας προτεραιότητες, όπως τις διαμορφώνουν οι επιμέρους αντιλήψεις μας και επιλογές μας.

B. Οπωσδήποτε, αυτή η θετική όψη της τεχνολογικής προόδου δεν μπορεί –και δεν πρέπει άλλωστε– να κρύψει τις «σκοτεινές» πλευρές της. «Σκοτεινές», με την έννοια ότι δημιουργούν παρενέργειες σε ό,τι αφορά την ανθρώπινη δημιουργία εν συνόλω, κατά τον φυσικό προορισμό του ανθρώπου. Και εδώ όμως πρέπει να επισημανθεί ότι αυτές οι παρενέργειες –όταν δεν είναι προϊόν παρερμηνειών, παρεξηγήσεων ή και ευτελών φαντασιώσεων ως προς την επιρροή των τεχνολογικών επιδόσεων– δεν οφείλονται τόσο στη «φυσιογνωμία» της τεχνολογίας, κατά την επιστημονική της καταγωγή και προοπτική, όσο στον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος ο άνθρωπος προσεγγίζει και χρησιμοποιεί την τεχνολογία, είτε υπερτιμώντας τα αποτελέσματά της είτε υποτιμώντας την «δοσολογία» εμπλοκής της στην καθημερινή ζωή. Δύο άκρως χαρακτηριστικά παραδείγματα αρκούν, πιστεύω, για να τεκμηριώσουν ασφαλώς το προαναφερόμενο συμπέρασμα:

1. Δεν είναι η τεχνολογική υφή του Διαδικτύου που οδηγεί, οιονεί εκ φύσεως, στον «ευτελισμό» της γνώσης και της επιστήμης μέσω της «καθηλωσής» τους στο επίπεδο της απλής και άγονης σώρευσης πληροφορίας, και μάλιστα εσφαλμένης ή και ψευδούς. Είναι, όλως αντιθέτως, ο πρόχειρος έως απλουστευτικός τρόπος, με τον οποίο ο σύγχρονος άνθρωπος μπαίνει στον κόσμο του Διαδικτύου και ζει μέσα σε αυτόν, σαν να πρόκειται για ένα «Σύμπαν», το οποίο έχει ως προορισμό όχι τη διευκόλυνση της ανθρώπινης δημιουργίας αλλά την ολική της μετάλλαξη, έτσι ώστε να «πλέει» σε μια «θάλασσα» «εύπεπτων» διανοητικώς φαντασιώσεων.

2. Ακόμη περισσότερο, η «τεχνολογική ανεργία» δεν συνιστά μοιραία –με άλλες λέξεις νομοτελειακή– παρενέργεια της τεχνολογικής προόδου. Είναι μεν γεγονός ότι η πρόοδος αυτή προκαλεί σημαντική –και ραγδαίως, δυστυχώς, εξελισσόμενη– απώλεια θέσεων εργασίας σε πολλούς τομείς απασχόλησης, οι οποίοι μας είναι εξαιρετικά οικείοι από το παρελθόν. Ταυτοχρόνως δε και συνακόλουθα διαμορφώνει ένα βαρύ κλίμα αβεβαιότητας και περιθωριοποίησης των μελών κάθε κοινωνικού συνόλου, τα οποία είναι τα θύματα της ως άνω συγκλονιστικής κοινωνικής και οικονομικής αλλαγής. Και τούτο διότι τίποτα δεν μας εμποδίζει να χρησιμοποιήσουμε τα νέα μέσα της τεχνολογικής προόδου, έτσι ώστε οι

θέσεις εργασίας που χάνονται ν' αντικατασταθούν, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, με νέες. Έτσι ώστε ο καθένας, σύμφωνα με τις συμφυείς και αλληλοσυμπληρούμενες αρχές της Ισότητας και της Αριστείας, να προσφέρει αυτό που του αναλογεί στο κοινωνικό σύνολο, στο οποίο ανήκει, και να υπερασπίζεται, αξιοπρεπώς και κατά τον προορισμό του, την αξία του και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Ας μην ξεχνάμε ότι οι θεσμικές και πολιτικές αντηρίδες της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχουν, ευτυχώς, τις αντίστοιχες «αντοχές», ώστε να υπερασπιστούν τον άνθρωπο ακόμη και έναντι των ενδεχόμενων παρεκβάσεων της τεχνολογίας, και όχι μόνο.

* Το κείμενο αποτελεί περίληψη της ομιλίας του Προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπιου Παυλόπουλου κατά την έναρξη των εργασιών του «Οικονομικού Φόρουμ των Δελφών».

Δεν τυπώνω. Πόσοστατώ το περιβάλλον.